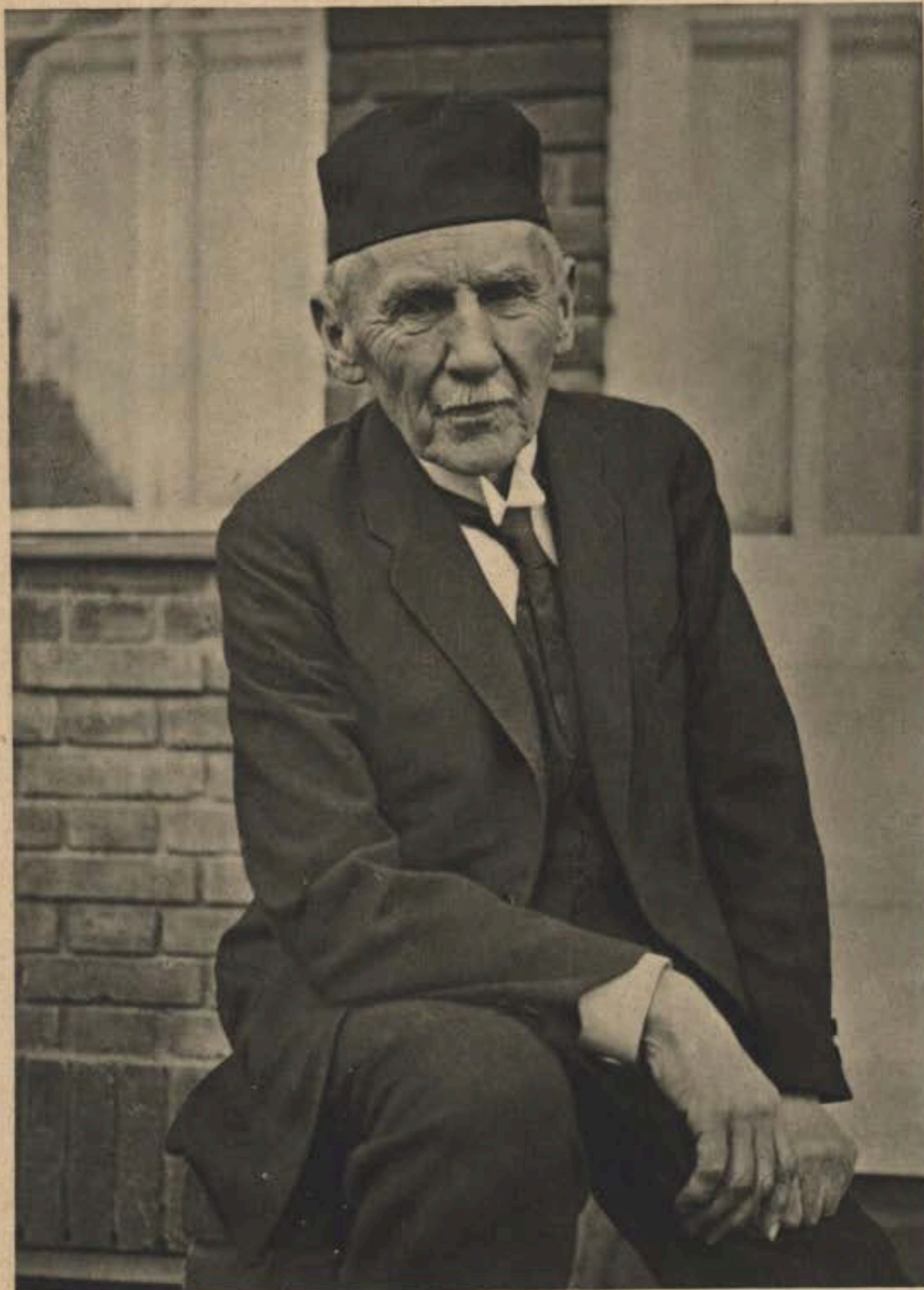

FRANTIŠEK KREJČÍ SEDMDESÁTNIKEM

Toto jubileum je do jisté míry jubileem českých filosofických disciplin, mezi jejichž stvořitele patří. Odchovanec pozitivistické metody podobně jako Masaryk, pracuje jako učitel a tvůrčí vědecký pracovník v psychologii, filosofii, etice a logice. Má za sebou i práci aktivního politika. Vážný a výbojný duch — zároveň prostý a jasný člověk, který dodnes si zachoval vzácný humor, jenž není výbušný, ale přináší uklidnění, vyjasnění a poklidný úsměv zralého muže. Ale raději ať promluví některé jeho vlastní věty:

O vlastnostech mravního člověka.

Vidíme člověka zdravého, schopného práce hmotné, statečného, otužilého proti bolestem tělesným, ať pochází z kterékoli strany, vzdělaného, jenž ovládati umí sama sebe a je na svém okolí hmotně a duševně nezávislý, člověka sebevědomého, jenž mravní čest učinil neodlučitelnou součástí svého já, uznalého, jenž je hotov každému vzdát čest, jíž zaslouží, jemného, jenž zdvořilostí a uhlazeností dovede se doporučení svého okolí, aby jej přijalo ku své práci. Tyto vlastnosti jsou podmínkami zdatu

dalšího vývoje, s nimiž je člověk takovým členem společnosti, jakého ona potřebuje pro své úkoly, s nimiž je stává se schopným, aby dostal také povinnostem, jež vyplývají z jeho účasti na společnosti, a jako má on povinnosti ke společnosti, tak má společnost povinnosti k němu.

O muži a ženě.

Vzdělané ženy mívají více taktu než muži a bystřejší smysl pro citová imponderabilia jednání jiných osob, jejich sympatie a antipatie jsou bezprostřední a naivnější a proto zpravidla pravdivější než úsudky mužovy, opírající se o vnější fakty. Přetvářku muž tak snadno nerozpozná, ale žena pronikne v brzku její masku röntgenovými paprsky svého instinktu. Když si to muž uvědomí, nebude mu činiti potíže, aby vůči ženě odložil poslední zbytek představy o své výšnosti, která naň přešla z tradice — vůči milované ženě.

Nejvíce trpí shoda manželská při nedostatečné vzdělanosti a nedostatečné mravní ušlechtilosti jednoho nebo obou členů, což je následek nestejného pokroku mravnosti společenské v jednotlivých vrstvách.

ovšem třeba nejen intuitivní schopnosti, ale také velkého hlubokého vědění. Býti vědomým nástrojem vývoje — té nemesis! — je vrchol lidského tvůrčího vzepjetí.

O čestnosti a nečestnosti.

Byl jeden král, jmenoval se Kojata; měl bradu až po kolena, krásnou ženu, ale žádné děti. Jednou na lovu dostal žízeň a hledal, z čeho by se napil. Tu vidí nádržku po kraj naplněnou nejkrásnější vodou a na povrchu plovla zlatý koflík. Chce dostat koflík, aby se mohl napít, avšak ten, jako učarován, vyklouzne mu vždy z ruky. Rozmrzen marným namáháním zmocnit se koflíku, sehne se, ponoří ústa do vody a pije. Když však chce zase povstat, drží jej za vous nějaký mužíček a nechce jej pustiti, dokud mu neslibí, že mu dá to ze svého domu, o čem neví. Král po krátkém přemýšlení, při němž si uvědomí, že doma nemůže být nic, čeho by nemohl postrádati, slíbí. Avšak běda: právě se mu narodil dlouho žádaný princ — a to bylo to, oč kouzelný mužíček žádal a co on vydati slíbil a slib je slib, musí býti dodržen — tak zní morálka pohádky. Myslí však, že by ani cenou mravopolečnosti v politické straně, nejpřísnější kázně a nejlepší mravů, nezlomili hůl nad Kojatou, kdyby nepokládal slib, který učinil, za závazný a prince kouzelníkovi nevydal.

Nu a ten koflík na hladině studánky, to je mandát poslaneců, Kojata je kandidát žízňící po mandátě, ten mužíček to je strana a ten slib, to je revers. Strana dá mandát za revers a stojí na jeho doslovném vyplnění, jako ten mužíček na splnění slibu, jako Shylock na zaplacení směnky — toť přece jasno, že směnku musí každý zaplatit a nechce-li — tož od toho jsou paragrafy. A což nemůže-li? I na to jsou paragrafy, ale je proto nečestný? i když podle starého řádu byl uvězněn? — Jistě to všechno záleží od toho, proč nemůže platit. A tak snad také bude čestnost a nečestnost při dodržení závazku, nebo slibu záviseti na tom, proč někdo mu nemůže vyhověti. Je-li motiv o tomto případě nečestný, je i nedodržení slibu nečestné. A tu se ptám všech lidí majících smysl pro mravní zásadovost.

Jest nečestným jednati podle svého přesvědčení? Vezmeme-li věc abstraktně, neodvážil se dáti odpověď kladnou nikdo.

O národnosti.

Národnost je statek etický, jako zdraví, jako vzdělání. Cit nám to praví a to instinktivní nadšení, se kterým i neuvědomělé masy národ svůj a vše, co s ním souvisí, milují a pro zdat jeho i život obětují. Cit ten tak ovládá veřejné mínění, že nekonání povinností tak zv. vlasteneckých, t. j. povinností, které vyplývají člověku z jeho příslušnosti k určitému národu, označujeme za necharakterní, nedůstojné každého člověka. Už lhotejnost v té příčině je označována za něco, co by nemělo býti, a zapření národnosti, přestoupení k jiné pokládáme za něco přímo nemravného.

O politické genialitě.

Pro nazor na sociální dění, také na politiku je nejdůležitější, že vše děje se zákonnou nutností a že lidský um a lidské chtění není s to, aby tuto zákonnost zkrátilo, a že tudíž suprema lex veškeré politiky jest a musí býti, vývoj a jeho zákonnost pochopit a nestavět se proti němu. Toť tajemství politické geniality, a k tomu je